

»Livet är som symfonia. Först lite stilla. Så väldigt larm. Sedan stilla igen. Jag har levt i Tyskland, Sibirien, Ukraina. Väldigt larm. Nu blir symfonia snart till ända.«

- Vi hade ingen lycka de sista åren, säger han. Svenskarna gick, en efter en.

DET FÖRFALL HAN SER omkring sig är honom obegripligt och motbjudande.

-Jag håller inte av människor som super och inte arbetar. Jag känner inte folket mer.

Men ingen människa är identisk med sitt yttre liv. Hos Emil Norberg finns ett fint litet leende, en eftertänksamhet och ett ironiskt sinne för understatement.

-Jag var några dagar i fängelse, säger han när han berättar om de tio åren.

Svältåren på trettioalet var följden av en grotesk politik. Kolchoserna tvangs leverera mer spannmål än de kunde producera, inget blev kvar till bönderna att äta själva, varje försök att gömma undan lite säd straffades med döden. Emil vet detta, men säger bara:

-Många menar att det inte hade behövt vara hunger.

I timmar har Emil berättat. Vilken var, frågar jag - kanske i hopp om att finna ett ljusare stråk i hans mörka levnadsöde - vilken var den bästa tiden i ditt liv?

Han funderar en stund, svarar:

-Att säga sanningen: bra tid, riktigt bra tid såg vi aldrig.

Och så berättar han hur han minns de politiska utrensningarna på trettioalet.

-Mamma och pappa kom i fångelse, någon ljög på dem, att de var rika. De visade ett brev till Sverige, att Sovjet var dåligt, att barnen åt naglarna av svält. Men pappa gick aldrig i skola, han kunde inte skriva brev. Pappa blev skjuten. Mamma fick tio år på Sibirien. Vi var åtta barn ensamma hemma.

-Det var en i byn som skrev brevet, de fick pengar för att ljuga, 83 rubel. Senare tog de den jäveln också. En polis förstod att det var lögn och hjälpte mamma bli fri. Hon och tre kvinnor till släpptes, mitt i nat-

ten, de gick till fots hem och sjöng psalmer på vägen. Klockan fyra på morgonen kom mamma hem. Jag var fjorton år och sov men vaknade när hennes kalla läppar kysste mig och jag fick se henne efter nio månader.

-Det var bästa tiden i mitt liv.

TVÄRS ÖVER BYGATAN bor Emils kusin Emma Malmas, 86 år, hennes dotter Maria, 63, och Marias brorsdotter Lilian med sin man. Matrummet är prytt med svensk flagga, midsommarstång och porträtt av kungafamiljen.

Maria talar gammalsvenska, byns dialekt. Den är ganska svår att förstå, men lättare ju mer vi hör.

Maria är en klippa, hon utstrålar styrka och verkar alltid glad, kanske är hon den som måste uppehålla livsmodet. Hur har hennes liv varit?

-Ja. Hiusch. Hur ska det sägs.

Hon tvekar lite. Så säger hon:

-Det var bra. Det var bättre när det var Sovjet. Vi fick lön uti bank, två gånger i månaden. När demokratin kom, alla pengar borta.

MARIA OCH HENNES MOR TOGS, liksom Emil, av tyskarna till Tyskland. Efter kriget skickades de till Sibirien - den politiska paranoian i Stalins Sovjet utgick från att alla som varit i kontakt med utlandet var förrädare, därför deporterades de, eller avrättades. Emma var ensam med fem barn, Maria var äldst. De bodde i en jordhåla, med bara små gluggar till fönster och fruktansvärt kallt om vintern. Maria såg tre av sina syskon dö av svält och köld, och såg mamman begrava dem med egna händer.

Hon suckar, säger:

-Inga krig ska vara på världen. Alla ska leva på jorden.

Hon berättar om sina "tu barn", dottern

är "scholarinna", lärare, men utan lön, sonen arbetslös.

Hon berättar om sin bror Johannes, sex år yngre än Maria, enda överlevande syskonet från Sibirien. Johannes dog i höstas, han var sjuk åt hjärtat Hans hustru Katarina for till sjukhuset för att besöka honom och på hemvägen omkom hon i en bilolycka, det var i juli i fjol. Efter det kunde inte Johannes leva mer, han dog i november.

Maria gråter när hon talar om det.

-Katarina var så kvick, vi var som systrar.

-Johannes var fyra år när vi kom hem från Sibirien, jag var tio. Jag gick i skola, mamma arbetade, han kom med mig. Han satt så stilla i skolan. Han var en bra bror.

Hennes brorsdotter Lilian, som alltså har mist bägge sina föräldrar, har försökt komma till Sverige, men fick avslag. Invandrarverket hänvisar till de striktare regler som gäller från 1997 och säger att Lilians anknytning till Sverige inte är tillräck-

ligt stark. Är Maria arg för att Sverige vägrar ta emot gammalsvenskbyborna.

Hon tänker efter, säger:

-Lite bara.

Så ler hon.

-Jag jer en riktig svensk. Vi jer inga rysar.

Jag frågar en gång till hur hennes liv varit. Menar hon uppriktigt att det har varit bra?

Hon vill helst inte svara. Men efter en stund säger hon:

-Några barn frågade mig hur livet är. Som symfonia, svarte jag. Först lite stilla. Så väldigt larm. Sedan stilla igen. Jag har levt i Tyskland, Sibirien, Ukraina. Jag har varit i Moldavien, Moskva. Väldigt larm. Nu blir symfonia snart till ända.

GAMMALSVENSKBY ÄR OCKSÅ snart till ända. Efter Maria finns ingen kvar som talar svenska. Ett stycke svensk historia

sjunker ner i den ukrainska jorden, oåterkalleligt.

-Vi får två meter och en halv på kyrkogården. Det är allt.

• ake.lundqvist@dn.se

08-7381000

• benkt.eurenius@dn.se

Deg på jäsnings. En svensk kaffeburk är en av Marias bakformar.